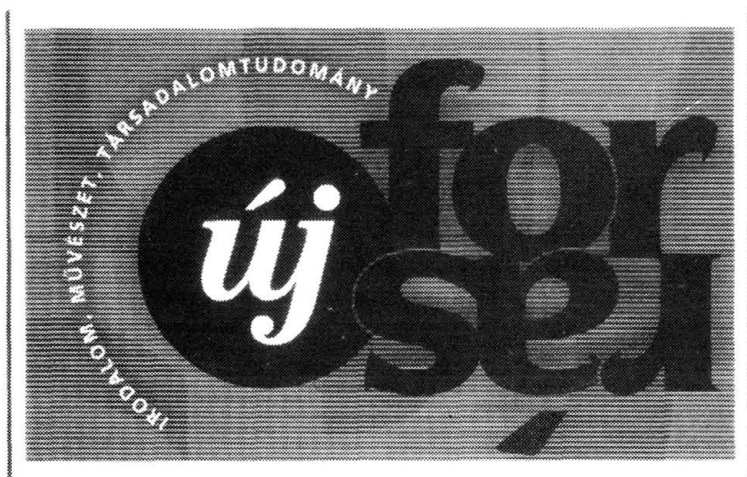

könyv
könyvtár
könyvtáros

1999
augusztus

Monostori
Imre

Az
Új Forrás
vonzásában

József Attila Megyei Könyvtár

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

8. évfolyam 8. szám

1999. augusztus

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Beszélgetés Monok Istvánnal, az OSZK új főigazgatójával 3
Egy projekt befejezése – tanulságokkal 13

Műhelykérdések

- Koltay Tibor:** Objektivitás a referálásban 17
Gereben Ferenc: Hogyan olvasunk – határon innen és túl? 19
Nemes Erzsébet: A könyvtár szerepe a kisebbségi sorsban élők identitásának
megőrzésében 27
Fogarassy Miklós: Kontinensünk mai gyermekkönyvtári világa (2.) 33

Konferenciák

- Fejős László:** A Networkshop '99 számítástechnikai konferencia (3., befe-
jező rész) 35
Mészáros Anikó: A könyvtári tájékoztatás hagyományos és új formái 51

Perszonália

- Egy „bértollnok” jubileumára 54

Könyv

- Dúlónevek gyűjtése – csúcsszinten 57

From the contents

- Talk with István Monok, the new director-general of the National Széchényi Library (3);
Conference on distance education (the LISTED project in Hungary, construction works of a Hungarian distance education database, support to distance education by Hungarian libraries etc.) (13);
Tibor Koltay: Objectivity in abstracting (17)

Cikkeink szerzői

Fejős László, az OSZK–KMK munkatársa; *Fogarassy Miklós*, az OSZK–KMK munkatársa; *Gereben Ferenc*, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem oktatója; *Koltay Tibor*, a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtára igazgatója; *Nemes Erzsébet*, a KSH Könyvtár és Dok. Szolg. főigazgató-helyettese

Szerkesztőbizottság:

Biczák Péter (elnök)

**Borostyániné Rákóczi Mária, Kenyéri Kornélia,
Poprády Géza, dr. Tóth Elek**

Szerkesztik:

Győri Erzsébet, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791

Közreadja: az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Monok István**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Készült az OSZK Nyomdaüzemében

Felelős vezető: **Burány Tamás**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív. Munkaszám: 99.158

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Nemzeti Kulturális Alaptól

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár

Előfizetési díj 1 évre 3000 forint. Egy szám ára 250 forint

HU-ISSN 1216-6804

„A pályázatomban lényege, hogy nyitottá kell tenni a nemzeti könyvtárat”

Beszélgetés Monok Istvánnal,
az OSZK új főigazgatójával

Főigazgató úr! 1999. június 1-jével Önt nevezte ki Hámori József kultuszminister az OSZK főigazgatójának. Az átadás-átvétel megtörtént, az OSZK vezetőivel immáron több ízben is „leült” tárgyalni, értekezni, sőt volt egy minden jel szerint kitűnően sikerült entrée-ja is: találkozott az intézmény összes dolgozójával, bemutatkozott nekik, elmondott minden lényegeset magáról is, arról is, hogy mik a „főcsapás” új irányjai az OSZK-ban. A legszerencsésebb talán az lenne, ha ezt a nagy bemutatkozást közölné a 3K, ám erről persze szó sem lehet. Ön most az egész magyar könyvtarostársadalomnak kell hogy bemutatkozzék. A bemutatkozás szó persze mutatis mutandis értendő, hisz Önről

a szakma már eleddig is sokat hallott-hallhatott. Minden újabb-jobb Ki kicsodában bárki utánanézhethet annak, kicsoda Monok István, mivel foglalkozott ezideig, mit publikált. Szerepel Ön az ÚMIL-ban is, a 3K olvasói tájékoztatókban – legalábbis az Ön egyik arcáról – Pogány György cikkéből is (A szegedi könyvtörténeti kutatásokról és egy új kézikönyvről, 1998. májusi szám). Nyilvánvaló, hogy műveit, kiadványait, kiadványsorozatait is sokan forgatták. Mégis, és mindennek ellenére: arra kérjük, szóljon önmagáról! Honnan jött, hova jutott, merrefelé tart?

Zala megyei származású vagyok, és ezt nagyon fontosnak tartom kiemelni. Azt hiszem, az a mentalitás, amellyel a munkához viszonyulok, alapvetően abból a kis faluközösségből származtatható, amelyből jöttem. Itt, egy Zala megyei kis völgyről van szó, a közösség együttesen neveli tagjait, és olyan értékeket plántál belé, amelyeknek nincsenek intézményes fórumai. Elsősorban a munkához való viszony számít itt alapvetőnek. És ez meghatározó volt rámnézve is. Arról most nem szólnék, hogy e kisközösségek felbomlásával milyen anomáliák keletkeznek. Hogy a munkát itt akkor is intenzíven, teljes erőbevetéssel végzik, amikor annak már nincs semmi értelme. Rámeget a nyugdíjuk is, hisz veszteséges, de dolgozni mégis kell.

Zalaegerszegen jártam középiskolába, utána műegyetemista lettem, és ezt azért emelném ki, mert jóllehet csak három félévet voltam szerkezetépítő mérnökhallgató, valami igen fontosat ott is megtanultam. Nevezetesen azt, hogy nem lehet semmit pusztán elméleti alapon elsajátítani, hogy az apró részleteknek és

tényeknek mérhetetlen a fontossága. Ha a statikus csak egy kicsiny hibát vét is, emberek halhatnak meg. A műegyetemet saját jószántamból hagytam ott, utána Szegedre mentem tanulni az egyetemre. Magyar-történelem szakos voltam, de nemcsak speciális latin kurzusokon vettem részt, hanem az irodalomtörténetet is ilyen módon tanultam. Még egyetemista koromban kért fel Karácsony Béla, hogy dolgozzam fel, katalogizáljam a kéziratárát. Ez nemcsak nagy megtiszteltetés volt számomra, de egyúttal azt is jelentette, hogy mintegy belülről ismertem meg a filológiai munkát. Olyan tudósok hagyatékán dolgozva, mint Márki Sándor, vagy Dézsi Lajos, a műhelymunka részleteibe is betekintést szerezhettem. Keserű Bálint professzor vezetésével kezdtem, ugyancsak harmadéves koromtól, komolyan foglalkozni az olvasmánytörténettel is. 1983-ban védtem meg a kis-doktorimat, és még abban az évben beiratkoztam Pesten a könyvtárszakra. Ehhez Karácsony Béla ragaszkodott, mondván, hogy aki könyvtárban dolgozik, tanulja meg a szakmát. (Akkoriban persze még nem volt szüksége egy filológusnak könyvtári diplomára, hogy az egyetemi könyvtárban dolgozhasson, de Karácsony Bélának igaza volt.) A könyvtárszakot másoddiplomásként végeztem és közben folyamatosan dolgoztam a szegedi Egyetemi Könyvtárban. Máig is szívet-lelket melegítő élményem, hogy mi hoztuk létre a könyvtár régi gyűjteményét. A szegedi Egyetemi Könyvtár modern intézmény, 1921 óta működik, nekünk azonban sikerült, a háború utáni államosítási anyagból, az egyetemi tanszékek elfekvő dokumentumaiból, a városból innen-onnan összeszedett könyvekből egy kitűnő régi gyűjteményt kialakítani. És nemcsak gyűjteményt, de egy olyan feldolgozási rendszert is, amely abszolút egységben volt azokkal a kutatási módszerekkel, amelyeket különböző olvasás- és könyvtörténeti kutatásainkban követtünk. E munka során vált igazán láthatóvá, hogy annak a könyvtárosnak, aki régi könyvekkel foglalkozik, filológussá is kell válnia, éppúgy, ahogy a filológusnak meg kell tanulnia a könyvtárosi szakmát. Szegeden azonban nem volt könyvtárosképzés, csak mindenféle kihelyezett tagozatok. Hajdú Géza és Hajdú Ágnes igen lelkesen szervezték ezeket a képzéseket, de az persze kevésnek bizonyult. A főiskola akkori főigazgatójának, Békés Imrének jutott az eszébe, nem kellene-e könyvtári tanszéket szervezni. A tanszék 1989-ben alakult meg, megszervezésére – mellékállásban – én kaptam megbízást. 1993-ban adtuk ki az első ott végzetteknek az okleveleket. Tanszékvezető persze nem lehettem félállásban, így kerültem a főiskolára. De közben elvállaltam az egyetem kancellárjának posztját is (akkor ezt még főtitkárnak nevezték), és így ismerkedhettem meg egy nagyobb, mondjuk OSZK-nagyságrendű intézmény adminisztrációjának, működtetésének gondjaival, hogyanjaival. Tanárként az egyetemen is előadtam, elsősorban régi magyar irodalmat, és ezt a szokásomat a mai napig megőriztem.

Az egyetemi integráció és az egységes tanárképzés gondolata mentén alakult ki az az elképzelésünk, hogy legyen az egyetemen is könyvtárosképzés. Ezt 1995-ben sikerült elérnünk. Én mindig keményen ragaszkodtam ahhoz, hogy a könyvtáros szak ne legyen egyetlen szak. Hisz a könyvtáros munkájának tartalmat legtöbbször a másik szakja ad, a könyvtárszak a keretet, a formákat, az eszközöket nyújtja. Hogy ez nem lebecsülése ez utóbbinak, már az eddigiekből is kiderülhetett. Az pedig Szeged különleges specialitása, hogy nemcsak Magyarországon, de egész Európában itt található egyedül nappali tagozatos régi könyves könyvtárosképzés. Ugyancsak szegedi hagyomány és specialitás, hogy a könyvtári in-

formatikára itt különösen nagy hangsúly esik. Alapvető része van ebben annak, hogy kiemelkedő matematikusok, pl. Kalmár László, olyan alkalmazott matematikai problémákkal foglalkoztak, amelyekhez nagyobb adatmennyiségekre volt szükség. A kísérleti adatbázist a könyvtári katalógus szolgáltatta. Még matematikus kandidátus is lett könyvtári problémák kutatásából. Makai Árpád, a szegedi Informatikai Központ vezetője is hasonló problémáról írta kandidátusi disszertációját. A szegedi könyvtárosok tehát eleve olyan légkörben dolgoztak, hogy – jóllehet nem volt még integrált könyvtári rendszer, azt mintegy elővételezték. Amikorra a piacon megjelentek az első mikroszámítógépek, a könyvtárosok lelkesen fogadták, és szinte eufóriába esve kezdték tanulni, használni. Olyan vezéregyéniségei támadtak Szegeden a könyvtári informatikának, mint Bakonyi Géza, Kokas Károly stb. És az újabb generációk számára mindez már teljesen természetes volt. Amint evidencia volt az is, hogy a könyvtörténeti kutatásokban se pusztán szövegszerkesztőként használjuk a gépeket, de speciális adatbázisokat fejlesszünk ki. A másik szakmám, a régi magyar filológia is a számítástechnika tartalmi kiaknázására tört. Nem véletlen, hogy Horváth Iván első adatbázisait a szegedi Informatikai Központban dolgozta ki diákjaival. Budapesten – akkor még – egyszerűen nem talált partnert ehhez a munkához. Meg kell azonban jegyezni, hogy a régi magyar könyves források informatikai megjelenítése egy igen jelentős és nagy filológiai iskolát tudhat maga mögött. A Klaniczay Tibor–Keserű Bálint féle iskolára gondolok. Arra, amely nemcsak a filológiai pontosságot ambicionálta, de azt is, hogy a filológiai munkának a hazai kultúrtörténet európai tradíciókba való beleágazottságát kell feltárnia. Klaniczay sem, Keserű

Bálint sem lelkesedtek túlzottan a számítástechnikáért, de alapattitűdjük volt, hogy kinek-kinek tisztelték a mániáját. Akkor természetesen, ha ez a mánia produktív volt. Számomra ez alapvető vezetői magatartásnak tűnik. Aminthogy azt is, amit tudományszervezésben elérhettem, jórészt Keserű Bálintnak köszönhetem, aki – mikortól úgy látta, hogy igen kiterjedt kutatásszervezői munkáját meg kell osztania másokkal, elvitt a minisztériumba, az akadémiaóra, bemutatott azoknak az embereknek, nemcsak a vezetőknek, de az ügyintézőknek, előadóknak is, akiknél pályázni, támogatást szerezni, „kilincselni” kell. Jórészt ennek köszönhetem, hogy ma is kitűnő kapcsolataim vannak azzal az előadói-tanácsosi gárdával, amely előkészíti a döntéseket.

Persze nem azt mondom, hogy egy könyvtárban teljesen mindegy, kinek milyen mániái, megszállottságai vannak. De ha ezek összhangban állnak az általam elképzelt célokkal, akkor nem lehet kétséges, hogy támogatnom kell őket.

Az Ön eleddig legélesebb arcvonásának a tudósi tűnt. Egy másiknak az egyetemi-főiskolai oktatóé. (Ez utóbbival kapcsolatban azok is informálódhattak, akik figyelemmel kísérték az Ön elnöki tevékenységét a januári országos konferencián. Sebestyén György is nyomatékosan utalt erre a vele készült interjúban – 3K 1999. májusi szám.) A kérdésünk tehát az: miért és miként vállalkozik egy tudós, egy kutató, egy tanszékezető arra, hogy „hivatalnok” legyen? (Bármily magas rangú és presztízsű legyen is ez a hivatal.) Vajon nem látja-e ennek kárát az Ön tudományos karrierje? El tudja-e készíteni, meg tudja-e védeni mondjuk nagydoktori disszertációját az OSZK főigazgatójaként? Nem hagyta-e cserben egyrészt tanítványait, másrészt azokat, akik a különböző sorozatok folytatásait, Öntől újabb kézikönyveket és monográfiákat vártak?

Az előzményekből szervesen következett ez a döntés. Egyébként nem csak most kértek fel arra, hogy pályázzak. 1994-ben is szó volt róla. Én akkor úgy gondoltam, hogy nagyképűség lenne nekifogni egy ilyen poszt elnyerésének. Úgy gondoltam, hogy az OSZK főigazgatójának egy akadémikusnak kell lennie, aki mellett van egy könyvtári és egy tudományos igazgató is. A főigazgatónak a tudománypolitikai és tudománystratégiai kérdéseket kellene eldöntenie, valamint tudósi súlyánál fogva képviselnie a különböző fórumokon a nemzeti könyvtárat. És persze személyében garantálná azt, hogy a nemzeti könyvtár tudományos programja egységes arculatú. Voltak is ilyen kezdeményezések, de a legtöbb tudós csak tudósként élt, nem „látták” a könyvtárat. Az elmúlt négy évben viszont arra kellett rájönnöm, hogy a könyvtárosság kezd túlon túl is belterjes szakma lenni. Én viszont hiszek abban, hogy a könyvtáros *csak* könyvtárosként, egy könyvtár *csak* könyvtárként nem élhet, létezhet. A nemzeti könyvtár pedig kivált nem lehet csak szűk értelemben vett könyvtári szolgáltatások intézménye. Ennél jóval többet kell nyújtania, ennél jóval többnek kell lennie.

A könyvtárosság körül egyébként is rengeteg anomália van. Egyetemi könyvtárban dolgozva pontosan éreztem, milyen keserű a könyvtárosok szájaíze. Az enyém is az volt. És nem hiúságról van szó, hanem egy attitűdről a könyvtárossal szemben. Aki ott ül az olvasóteremben, az szolgáltató szolgálja. Nem értelmiségi partner. Ez persze káros arra nézve is, aki igénybe veszi a szolgáltatást. Sokkal többet és egészen mást is kaphatna, ha értelmiségi partneri viszonyba lépne a könyvtárossal. Persze ez a viszony a könyvtárhoz intézményesülhet is. Az egye-

temen látható volt ez a pénzelosztásban, a bérek alakításában stb. Éppen ezért törekedtem arra, hogy az oktatásba bevonjam a gyakorló könyvtárosokat. A szegedi felsőoktatásban, pedig az ottani könyvtárosképzés elfogultság vádja nélkül kitűnőnek nevezhető, mindössze négy főállású főiskolai-egyetemi könyvtári oktató van. Pedig a nappali hallgatók száma háromszáz fő felett van, és csaknem ennyi a levelezőké is. A tizenkét rendszeres óraadó tanár a könyvtárak munkatársaiból kerül ki. Számos haszna van ennek. A könyvtárosság gyakorlati munka, a gyakorlat embereitől sajátítandó el. De egyúttal respektust is ad a könyvtárosoknak. A diák másként viszonyul ahhoz a könyvtárhoz, aki tanára is. És másként egyáltalán a könyvtárosokhoz.

De persze respektust nemcsak oktatással lehet szerezni. A filológiai tudományoknak a könyvtár alapvető forrásbázisa. Sajnos, sokszor úgy tűnik, holt forrásbázis, hisz nem ismerik igazán. Nemigen látom itt a házban a filológus kollégáimat. Azokat, akiknek szinte naponta itt kellene ülniük. Némelyikük be sem iratkozott. Nos, ha a filológiai szaktudományok elfordultak egy másik, mondjuk elméleti irányba, akkor itt hatalmas úr támad, amelyet betölteni hatalmas lehetőség a könyvtárosok számára. A könyvtár mint intézmény is kötelességet teljesít, valamint rangos munkát végez, ha föltárja saját állományát – persze tudományos szinten és nívón. Ez hatalmas lehetőség a nemzeti könyvtár és munkatársai előtt. Ez is motivált, amikor benyújtottam a pályázatomat. Egy olyan típusú könyvtárat kialakítani, amelynek a szolgáltatásai mások, mint a hagyományosak. A tartalmuk más. Mindez persze nem érinti az alapfunkciók ellátását, de hát arról nem ebben a keretben kell szót ejteni.

Engem nemcsak a minisztérium keresett meg a főigazgatói posztra való pályázás ügyében. Meglehetősen széleskörű felsőoktatási, akadémiai, kutatói, oktatói kapcsolatrendszerben élek, egymás után jöttek a megkeresések, telefonok, biztatások. Számomra mértékadó emberek mondták, hogy nagyon szeretnék, ha vállalnék egy ilyen típusú munkát. Az ellenérveket ők is ismerték, de bizonyossá tették számomra, hogy van bizonyos hiányérzet a nemzeti könyvtárral kapcsolatban. Azt is éreztem, hogy az általam elindított kutatások, az általam felvetett és szorgalmazott programok túlnőttek már azokon a kereteken, amelyeket egy főiskolai vagy egyetemi tanszék nyújthat. Ráadásul gyávaóság lett volna meghátrálni, hisz joggal mondhatta volna bárki, hogy visszariadok a nagyobb feladattól, „elbújok” Szegeden a sorozataimmal, de a közügyért nem vagyok képes áldozatra. De kíváncsi is voltam. Kíváncsi, mit tudok kezdeni az alapvető problémákkal, ebben a léptékben. De kíváncsi vagyok arra is, hogy félév múlva is bírom-e a biztatók támogatását. Eleddig nem panaszkodhatom. Mind a televízió, mind a sajtó, mind az akadémia, főként azonban a minisztérium hathatósan segít a problémák megoldásában. Laufot kaptam arra, hogy a kezdeti nehézségeken túltenedjék a könyvtárat.

Sokféle motivációról szóltam. Ezek együtt szinte lehetetlenné tették, hogy ne nyújtsam be a pályázatot. És ha elvállaltam, akkor teljes erőből csinálni is fogom.

Nem hiszem, hogy a tudományos „karrierem” ennek kárát látná. Nem szabad, hogy kárát lássa. Amikor nemcsak könyvtárosi vonalról, de az akadémia, a tudományos élet oldaláról is biztattak, nyilván nem arra gondoltak, hogy „csak” könyvtáros legyen belőlem. Hisz épp azért gyakoroltak rám nyomást, mert úgy

látták, úgy vélték, úgy érezték, hogy olyan ember kell főigazgatónak, aki őket is képviseli, az ő szájuk íze szerint való. Egyúttal a könyvtárösszeállításnak is adtak egy esélyt, hogy alkotó értelmiségként mutathassa meg magát, hogy tudós oldalait is kinyilváníthassa. Fontos, hogy ez a megmutatkozás sikerüljön. Mert igen szomorú az, ha a nemzeti könyvtárban mindössze hat tudományos fokozattal rendelkező főfoglalkozású munkatárs található. Persze nagy csáb az egyetemi karrier, de a tudósoknak meg kell találniuk a helyüket a könyvtárban, könyvtárosként is. Az én személyes karrierem, tudományos karrierem tehát egy kicsit modellértékű is lehet.

A nagydoktori disszertációm természetesen el tudom készíteni. Hogy meg is tudom-e védeni, más kérdés.

Ha nem számít indiszkréciónak, megkérdeznénk, mi a tárgya ennek a nagydoktorinak?

A magyar arisztokrácia olvasmányműveltségéről szól, azt dolgozza fel.

Ami a kutatási programokat illeti: tény, hogy számos kutatásunk kinőtte az eredeti kereteket. Olyan kérdésekkel fordultak hozzánk, katalóguskiadásokról, katalógus-összeállítások segítéséről, hungarica-kutatásokról stb. van szó, és pedig nemcsak vidéki könyvtárak részéről, de igen tekintélyes nagy külföldi gyűjtemények oldaláról is (pl. a Matica Slovenskával volt együttműködési szerződésünk, a Biblioteca Marciana keresett meg), amelyek mindenképp nagyobb bázisintézményt kívánnak. És a legtöbb ilyen program eminenter a nemzeti könyvtár hatókörébe vágnak. Pedig eddig nemigen tudtam ilyen programjairól.

Azt mi egészen természetesnek tartjuk, hogy Önhöz és stábjához fordultak ezekkel a megkeresésekkel. Amit a „szegedi műhely” könyv- és olvasástörténet terén produkált, túlzás nélkül paradigmaváltásnak tekinthető-nevezhető. Az csak kézenfekvő, hogy a témában érdekeltek a szakma első számú képviselőihez fordulnak, a legjobbbat és legkorszerűbbet óhajtják.

Hát igen. De ehhez infrastruktúra kell. Én már több ízben felvettem különböző fórumokon, hogy legyen az akadémiának könyvtörténeti intézete. Persze csak mosolyogtak az ötleten. Dehát igazából nincs is szükség egy ilyen új intézetre. Hisz megvan az már. Úgy hívják, hogy nemzeti könyvtár. Ez egyszerre és egyúttal könyvtártudományi és könyvtudományi intézet is. Egyik része a könyvtártudománnyal (is) foglalkozik, professzionális szinten, ez a KMK, ami rövidesen Könyvtári Intézet lesz, az OSZK egyik igazgatóságaként. A másik a könyvtudományi intézet, a harmadik – de erről most még nem nyilatkoznék –, a digitális könyvtár stb.

És mi lesz a sorozatokkal? Mi lesz a kézikönyvekkel?

A Madas Edittel közösen írt könyv (*A könyvkultúra Magyarországon a kezdetektől 1730-ig*) rövidesen átdolgozott formában megjelenik, de már készül egy harmadik, tetemesen bővített, 1800-ig vitt kiadása is. Ez utóbbi, az Ecsedy–Pavercsik nyomdászattörténetével együtt franciául is kijön 2001-ig. Bírom a franciák ígéretét. Szeretnék még kiadni egy munkát a Kárpát-medence polgárságának olvasmányairól. Ez nagyjából kész, áll, nem itt és most írom. Ami pedig a sorozatokat illeti: ezeket részint be kell fejezni, részint tovább kell vinni. A

Könyvtártörténeti Füzetek, az „össorozat” kilencedik kötete szeptember végéig megjelenik. A tizedik – záró darab – kutatási részét még ebben az évben lezárjuk, jövőre megjelenhet. A *Lymbus. Művelődéstörténeti Tár* szintén lezárul. Nem azért, mert idekerültem, hanem mert okafogyottá vált a kiadása. A szakmai folyóiratok sorra nyitják adattári rovataikat, van tehát fórum az újpozitivisták szemléletváltásból következő anyagközléseknek. Az *Olvasmánytörténeti Dolgozatok* tovább fog élni, de az eddig is úgy és akkor jelent meg, amikor született egy-egy nagyobb értekezés, dolgozat. Fognak még születni. A *Könyves Kultúra* című szakirodalmi szövegválogatásnak elkészült a harmadik kötete, augusztus végén nyomdába adom. Az én modern nyelvi kompetenciám az angollal, némettel és franciával ki is merült, de azért elég jól ismerem az olasz és a spanyol szakirodalmat is [aki latinszakos és tud franciául, hogyan olvasna olaszul és spanyolul is, ez csak természetes, a kérdezők], úgyhogy ebből is válogatok egy kötetnyit, valamint lengyel és cseh kapcsolataink révén mód nyílik majd egy ötödik kötet kiadására is. Így ez az öt kötetesre tervezett gyűjtemény is lezárulhat. A nagy kérdés azonban az *Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez*. Ennek 19/1-es és 19/2-es kötete munkában van, három-négy év alatt tető alá kerülhet. Ezek szegedi sorozatok és azok is maradnak. Amit át kívánok hozni a nemzeti könyvtárba, az *A Kárpát-medence koraiújkori könyvtárai*. Ennek a következő kötete Batthyány Boldizsár könyvtárát mutatja be, ezt az idén befejezzük. Nagyon jól állunk Thurzó György könyvtárával, ez lesz az első kötet, amit a Matica Slovenskával való együttműködés kereteiben készítünk. Megvannak a tervek és a munkatársak a következő kötetekre is. De én ezt a sorozatot szebb formátumúvá kívánom tenni, és mint említettem ez a nemzeti könyvtár sorozata lesz. Persze a legelső pénzekből fogom finanszírozni. De a nemzeti könyvtárban új sorozat is fog indulni, egy a 19–20. századi könyvtárakkal foglalkozó sorozat, a címét még nem tudom. Ezzel animálni lehetne az olyigen elmaradott 19–20. századi ilyen típusú kutatásokat. Magam nem kívánok ebbe bedolgozni, de posztomnál fogva talán sikerülni fog lendítenem az ügyön.

Annál is inkább szükség van erre, mivel elő kell készíteni egy olyan akadémiai kézikönyv megírását, amire én már 1986-ban javaslatot tettem, és amelyet megtárgyalt az akadémia Irodalomtudományi Bizottsága is. Ez a kézikönyv az *Írásbeliség, könyv és könyvtár* címet viselné, és vele kapcsolatban különösen szükség van a 19–20. századi kutatások intenzívebbé tételére, mivel azok nagyon elmaradtak az 1800 előtti kutatásokhoz képest.

Még egy facsimile sorozatot is indítok, első darabja, amelyet 2002-ben nagy gaudiummal szeretnék a köznek átadni, Széchényi Ferenc könyvtára katalógusának a facsimiléja lesz, kiegészítve természetesen a kéziratban maradt résszel. Ehhez csatlakozna a térképgyűjteménynek a mai kornak megfelelő állománykatalógusa. Az ezt megelőző korból is futná egy facsimile sorozatra. Ezt a németek és a franciák már régen megcsinálták, sajnos nekünk könnyebb a dolgunk, mert koránt sincs annyi fennmaradt 18. századi katalógusunk, mint nekik.

Végül, a talán legfontosabb: mindenkor nagyon sajnáltam, hogy a *Magyar Könyvszemle* elkerült a nemzeti könyvtárból. Vissza kívánom szerezni. Az Irodalomtudományi Intézet nyitott ebben a kérdésben, azt hiszem megoldható a közös kiadás. Ez együttműködési vonalon sem utolsó szempont, és hathatósan erősítené a már említett, elmaradt 19–20. századi kutatásokat is.

Ami végül a tanítványok cserbenhagyását illeti. Ez valóban fáj, nagyon hiányoznak és fognak is hiányozni. Én egészen bizalmas, meghitt viszonyban voltam a tanítványaimmal, sokak szerint túlon túl is abban. Dehát nem hagyom cserben őket. A miniszter úr nemcsak természetesnek, de egyenesen kívánatosnak is tartotta, hogy ne szüntessem be oktatói munkálkodásomat. Ő ugyan Pestre vagy Piliscsabára gondolt, de nem idegenkedett az én Szeged melletti döntésemről sem. (Ő is tanít – Pécsen, valamint közvetlen munkatársai közül is többen.) Ez nemcsak úri passzió, azt hiszem joggal elvárható a nemzeti könyvtár főigazgatójától, hogy aktívan vegye ki részét a felsőszintű képzésből. Az új tanévben pén-tekenként fogom megtartani hat órát – Szegeden.

Azon az említett bemutatkozó találkozón az OSZK-ban, Ön abból indult ki hogy milyen kép alakult ki a szakmai és a tudományos „külvilágban”, „kontextusban” a nemzeti könyvtárról. Ön a saját „főcsapás” irányait, csomópontjait ehhez képest, ezzel korrelációban dolgozta ki, adta elő. A vezérmotívumnak a nyitás tűnt ebben a programban. Nyitás az akadémiai-felsőoktatási világ, nyitás a tágabban értett szakma és nyitás a nyilvánosság felé. Ez a nyitás inherensen persze azt is jelenti hogy van mit a világ elé tárni, nőni, növekedni fog az OSZK súlya a tudósok, a könyvtárosok, a kultúra iránt érdeklődők sőt a régió országai körében is. Milyennek képzele, milyennek vágyja, milyennek vizionálja Ön ezt a „súlyosabb”, messzire látzó, messzire világító OSZK-t?

A pályázatom meg fog jelenni a Könyvtári Figyelőben, két társaméval együtt. A főszerkesztő is, a két kolléga is jó ötletnek tartotta a dolgot. Én nem láttam

egyikőjükét sem, de gondolom egészen más szellemű pályázatokat adtak be, lehet, hogy könyvtári szakszempontról nézve akár jobbakat is. Az én pályázatom lényege az, hogy nyitottá kell tenni a nemzeti könyvtárat. Számomra igen nagy meglepetés volt, hogy a nemzeti könyvtárnak nincsenek meg azok a fórumai, ahol rendszeresen találkozhatna a könyvtári világgal. Nincs olyan tanácsa, boardja, amelyben rendszeresen véleményezik a munkáját a könyvtárok. Nem mondják el fórumszerűen és intézményesen, hogy mit várnak tőle. A Könyvtári Kamara, amelyről kormányrendelet készül, ezt helyettesíteni fogja természetesen, de nem teszi fölöslegessé, sőt annál szükségesebbé teszi, hogy legyen egy együttműködési tanács, amely a Kamara ajánlásait átfordítja a nemzeti könyvtár belső világába. De szeretnék egy tudományos együttműködési tanácsot is, nem azért mert tanácsmániás lennék, hanem mert szükség van arra, hogy valami belső felelőse legyen az egyes egységeken végigviendő gondolatoknak, terveknek, projekteknek. A nemzeti könyvtár elszigetelt intézmény a könyvtárok és az akadémia világában. Ezt az elszigeteltséget meg kell szüntetni, fel kell oldani. Tegnap tárgyaltam a Kamara és az Egyesület elnökeivel. Ők is azt várják, hogy sokkal szabályozottabb, rendszeresebb legyen az együttműködés. A kérdésben említett „főcsapás” tehát a nyitás. Zászlóvivőnek kell lennie a nemzeti könyvtárnak, zászlóshajónak. De ha már ennél a hajós hasonlatnál vagyunk, hadd mondjam el, hogy mit nem szabad. A nagy hajó, kivált ha a révészcsónak bevitte a kikötőbe, nem nyomhatja agyon a kicsit. Nem szabad olyan döntéseket hozni, amelyek – súlyuknál fogva – elviselhetetlen terheket rónak a rendszerre. Mondjuk az informatikai rendszerre. Nem szabad úgy kialakítani pl. a továbbképzés rendszerét, hogy az ne legyen egyeztetve. Nem szabad olyan javaslatokkal élni, amelyek a könyvtárügyet érintik, és nincsenek előzetesen megfelelően egyeztetve és úgy kimunkálva.

A magyar könyvtárok, külön-külön is, különböző csoportokként is kialakítottak bizonyos együttműködési formákat, kialakították a saját rendszerüket, rendszereiket. Ez, ezek, sajnálatosan vagy szerencsére, ez hosszabb távon derül ki, nagyon különbözők. Gleichsajtolásról itt szó sem lehet. Ezekkel a különbözőségekkel együtt kell élni, egyáltalán élni kell hagyni mindent amit valaki, valakik már megteremtettek.

Nem tudom, volt-e már olyan tárgyalás, amilyenre holnap fog itt sor kerülni. Valamennyi már működő elektronikus katalógus és integrált rendszer képviselője egy helyre ül le és beszél meg annak az informatikai felhőrétegnek a kialakítási lehetőségeit, ami egy közös lekérdezést, közös felhasználást céloz meg. A nemzeti könyvtárnak, mint nyitott nemzeti könyvtárnak a dolga nem az, hogy most ő maga kialakít valamit és rákényszeríti a többire, hanem az, hogy ügyeljen arra, hogy ne olyant alakítson ki a kormányzat, ne olyant alakítson ki bárki, amely bármely más könyvtárra kötelező lenne és ellehetetlenítené az eddigi munkáját. Csak olyan rendszer képzelhető el, ami mindennel kompatibilis és mindennel együtt tud dolgozni. Erre technikailag megvan a lehetőség, ezt a finnek már megcsinálták, a dánok már megcsinálták, elég sok helyen dolgoznak ezen a világban, Magyarországon is ki lehet ezt alakítani és most a kulturális minisztériumnak is megvan a szándéka, hogy egy ilyent kialakítson. A nemzeti könyvtár számára ez azért alapvető, mert a belső informatikai fejlesztést egy olyan országos program mentén tudjuk végrehajtani, amelyik egy gyorsított, erőltetett program, és ame-

lyiknek van eszköztársa is, és megvan rá az ehhez szükséges pénz is. Úgy kell kialakítani, hogy a belső hálózat biztonságosan működjön, országon belül technikailag egységesíthető legyen, és legyen tartalma. Ez a legnehezebb kérdés. Néhány szót már szoltam erről. Számomra nem az a huszonegyedik századi nemzeti könyvtár, amelyben csipognak, villognak a számítógépek, a képernyők, hanem az, ha a könyvtárosok olyan könyvtárat csinálnak, amelyben az eszközök tartalmat hordoznak. Az eszközök jelenléte a minimális feltétel. A conditio sine qua non. Ne csak a honlap legyen meg, ne csak egy program legyen, hanem a lényeg legyen jelen. Nagy előrelépés ebben, hogy – mondjuk már az antiqua katalógus elektronikus úton készül, adatbázissá formálása nagyon gyors ütemben meg fog történni, és megjelenik a régi könyveink katalógusának egy része is a hálón. Az RMNY-nek a digitalizálása nagyon gyorsan meg fog történni, erre egy külön program van, külső pénzből. És – ezt tartom mintának – a Kárpát-medence korajkori könyvtárainak az ERUDICIÓ elnevezésű adatbázisa és ez a könyvtári adatbázis kommunikálni fog egymással, amit már ott megcsináltunk, azt nem kell itt újra digitalizálni, és amit itt csinálunk, azt nem kell ott külön megcsinálni. A nemzeti könyvtárat 2000-ben úgy képzelem el, mint ami a nemzeti kulturális örökséget nemcsak a hagyományos adathordozókon tudja felmutatni, hanem az Interneten is nyilvántartja a nemzeti vagyont, és – például – erről már nyilatkoztam a sajtóban, megőrzi a televíziók vágatlan, ún. műsorfolyam kazettáit is az utókornak. Ezt az anyagot természetesen nem szolgáltatnánk, de megőrizzük. A legátfogóbban ezt úgy lehetne megfogalmazni, hogy a jövő század nemzeti könyvtára a legtágabban értelmezett nemzeti kulturális örökséget megőrzi és modern eszközökkel megjeleníti.

Mi eredetileg szerettük volna megkérdezni Öntől, hogy saját magát milyen könyvtárosnak tartja, ám ez a kérdésünk okafogyottá vált. Akinek az eddigiekből nem kerekedett ki az arcképe, annak hiábavaló lenne további indiciumokkal szolgálni. Azt azért még megkérdeznénk – henyé kérdés persze –, hogy mit csinál, amikor nem tudós, nem professzor, még csak nem is főigazgató? Például: mit szokott, mit szeret olvasni?

Aktív szakirodalom-olvasó vagyok természetesen, és ez eléggé leköti az olvasásra szánható időt, és behatárolja az olvasmányok körét is. De a szakirodalmat eléggé tágan értelmezem, tehát elég sok természettörténeti, földrajzi, technika- és természettudomány-történeti művet olvasok. Nagyon szívesen olvasok történeti regényeket is. Vannak kedvenceim is ezen a téren, Yourcenar, vagy Waltari tartoznak közéjük. Meg kell mondanom, hogy kevés mai magyar irodalmat olvasok, ami idő ilyesmire adódik-marad, azt kitölti a személyes ismerősök, az íróvilágból való barátok műveinek olvasása [a dedikált példányokat muszáj elolvasni, a kérdezők]. Kapok is érte, például a Nemzetközi Magyar Filológia Társaság vezető tisztviselőitől, akikkel, hivatali kapcsolatban is állván, mindig kapok újabb és újabb olvasmányjavaslatokat a mai magyar irodalomból. Dehát! Egyébként magyar irodalmi olvasottságomat nem tartom csekélynek. Az egyetemi évek alatt nagyon komolyan vétették velünk a klasszikusok olvasását, és például Ilia Mihály a modern magyar irodalomhoz is igen komoly motivációt nyújtott. Nem emlékszem olyan kötelező olvasmányra, amit ne olvastam volna el. Szóval szeretek szépirodalmat is olvasni, csak erre akartam utalni. Persze ezt is amolyan zalai parasztként művelem-műveltem. Amikor drámára támadt kedvem, akkor

kitettem magam elé két méter drámakötetet és azokat faltam. Volt egy intenzív versolvasó korszakom, az is ilyen habzsolós. Sajnos egy-egy ilyen korszak után meg is szabadultam a megvásárolt, ma már beszerezhetetlen kötetektől. Sajnálom, már csak a gyerekek miatt is, dehát nem is igen tudnám elhelyezni őket a lakásban. Ez konfliktus is a családban, hiszen, lévén a feleségem is régi magyaros, az otthoni, nyolcezer kötetes könyvtár lényegében szakkönyvtár. Ami 1700-ig megjelent, alap-szakirodalom, szövegkiadások stb., az megtalálható, de hiába van ez a soknyelvű, gazdag könyvtár, ha az egyik gyerekeknek kötelező olvasmány kell, akkor, mint a múltkor is, a szomszédba kell átmenni érte.

Köszönjük a beszélgetést.

Győri Erzsébet – Vajda Kornél

Egy projekt befejezése – tanulságokkal

Beszámoló a kecskeméti távoktatási konferenciáról

A LISTED (Library Intergrated System for Telematics – Based Education) nemzetközi távoktatási projekt szakmai körökben jól ismert, sokan talán azt is tudták, hogy angol–magyar együttműködés keretében a kecskeméti Katona József Könyvtár, a Békés Megyei Könyvtár és a Budapesti Műszaki Egyetem Távoktatási Központja részt ebben, pontosabban együtt alakítottak ki egy távoktatási adatbázist. Nos, a projekt befejeződött, az adatbázis kiépült és a résztvevők országos konferencián számoltak be a tapasztalatokról. Frank Róza (BME Távoktatási Központ) bemutatta a LISTED projektet mint olyant, *Ramháb Mária* (a Katona József Megyei Könyvtár igazgatója) szólott egy hatszáz főre bazírozott távoktatási felmérésről, *Juhász Csilla* (Békés megyei Könyvtár) elmondta, hogyan, miként épült ki a hazai adatbázis, *Richard Honeysett* (a LISTED projekt-igazgatója) az angol–magyar együttműködés tapasztalatairól szólott, *Papp Lajos* (a BME Távoktatási Központ ügyvezető igazgatója) a távoktatás és a közkönyvtárak lehetséges és kívánatos kapcsolatrendszeréről beszélt, *Ambrus Zoltán* (a Békés Megyei Könyvtár igazgatója, az MKE elnöke) a távoktatást segítő lehetőségekről szólott a magyar könyvtárakban, *Pósfainé Bakota Éva* (a Gábor Dénes Műszaki Főiskola Kecskeméti Konzultációs Központja igazgatója) az oktatás részéről értékelte a fejleményeket. Lehet mindezeket közömbösen tudomásul venni, persze örömdetes, hogy angol–magyar együttműködés nemcsak lehetséges, de van is, tán még örömdetesebb, hogy Kecskemét és Békéscsaba közös projektben dolgozik, nyilván megvan a – persze nem könyvtári, nem eminenter könyvtári – jelentősége a távoktatásnak is, ám azért ez mégsem olyan igazán nagy dolog, nem olyan falrengető esemény, kissé sajtóságnak tűnhet az is, hogy a projekt résztvevői mintegy egymásnak mondták el azt, amit természetesen egyformán jól tudtak. Mi mégis úgy érezzük, hogy valami igen fontos dolog történt Kecskeméten. Elsősorban nem azért, mert a projekt befejeződött és létrejött egy olyan adatbázis, amelyből megtudható... Mi is tudható meg belőle? Tulajdon-